

RÉKA BOZZAY

NEDERLANDSE FINANCIËLE HULP AAN HET GEREFORMEERD COLLEGE IN DEBRECEN IN DE 18^E EEUW

INLEIDING

Debrecen staat bekend als het centrum van het Hongaarse Calvinisme. Na de verspreiding van de Reformatie onderhield het Gereformeerd College goede contacten met protestantse geloofsbroeders. Ook in tijd van nood kon men op deze geestverwanten rekenen. In deze studie wil ik erachter komen welke invloed het katholieke Habsburgs bewind op de school van Debrecen uitoefende, waarom bepaalde landen verzocht werden om het Gereformeerd College financieel bij te staan en hoe de geldtransfers uiteindelijk verliepen.

1. HISTORISCHE ACHTERGROND

Het Váradi Regestrum noemde Debrecen al in de dertiende eeuw onder de belangrijkste gemeenten van het Hongaarse Koninkrijk (Regestrum Varadiense Nr. 385). De eerste sporen van een school komen uit de veertiende eeuw, toen in 1322 Franciscanen hier een kloosterschool stichtten. In dezelfde tijd, toen de Franciscanen met het bouwen van hun klooster bezig waren, kwamen ook Dominicanen naar Debrecen en met de steun van de seculiere landheer van de stad namen ze in 1324-1325 de Sint-Andreaskerk en haar parochie in hun bezit. Een jaar later werden de Dominicanen verjaagd op grond van een pauselijk

---

Dr. RÉKA BOZZAY is gehabiteerd universitair hoofddocent bij de Vakgroep Nederlands van de Universiteit van Debrecen. Zij is gespecialiseerd in interculturele contacten tussen Hongarije en de Lage Landen. Correspondentieadres: Néderlandisztika Tanszék, Debreceni Egyetem, Egyetem tér 1, H-4032 Debrecen, Hongarije; e-mail: bozzay.reka@arts.unideb.hu; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3057-000X>.

besluit en in de voormalige gebouwen van de orde werd een parochiale stadschool gesticht. De school van de Franciscanen bood vooral religieuze kennis aan, terwijl de stadsschool de jongeren voor het invullen van stadsfuncties opleidde (Bölcskei 9).

Volgens de historische bronnen was Debrecen een marktplaats en geen koninklijke vrijstad. Daarom mocht het geen stadsmuur bouwen, stond onder de jurisdictie van zijn landheer, maar vanaf de vijftiende eeuw genoot men van tolvrijheid in het hele Hongaarse gebied en vanaf 1508 mochten er markten worden gehouden (11). Debrecen was in de zestiende en zeventiende eeuw beroemd vanwege zijn rijkdom, die vooral uit veehandel voortkwam (12).

Debrecen lag bij een belangrijke handelsweg, het gereformeerde gedachtegoed bereikte de stad snel. De eerste *peregrinus* die zich vanuit Debrecen in Wittenberg liet inschrijven, was Gregorius Johannis Debrecinus in 1529. In 1536 kreeg Debrecen een nieuwe landheer, Bálint Enyingi Török, die een grote steun voor de reformatie bleek, hij liet de eerste gereformeerde predikant naar Debrecen komen (Bölcskei 11). Het Gereformeerd College werd in 1538 gesticht, vanaf dit jaar stond de voormalige stadsschool onder leiding van reformatoren. Vanaf de jaren '40 van de zestiende eeuw werden de stad en de school een knooppunt van de Helvetische tak van de reformatie (12). De calvinistische theologie was voor de kooplui van de stad en de regio aantrekkelijker dan het lutheranisme, omdat het hen rationeel begrijpelijker was en beter paste bij hun prestatiegerichte mentaliteit (Fata 87).

Eind zeventiende eeuw kwam er een eind aan de Turkse bezetting van Hongarije, het Koninkrijk Hongarije werd herenigd onder Habsburgs bewind. Daarmee ging ook de versterking van het katholicisme gepaard. Het kwam tot een langdurige discussie tussen de stad en de staat, respectievelijk de gereformeerde en katholieke kerk. De grond van deze discussie was de interpretatie van het patronaatsrecht, voornamelijk het voldoen aan de opgelegde plichten. De stad wilde haar puur calvinistische karakter bewaren, maar de koninklijke macht wilde de deuren van de stad voor het katholicisme openzetten. In 1693 werd Debrecen door keizer Leopold I van de status van een marktstad naar de status van een koninklijke vrijstad verheven op voorwaarde dat de katholieken zich opnieuw in de stad mochten vestigen. Deze wet werd pas in 1715 van kracht omdat de Hongaarse Landdag vanwege de Turkenoorlogen en de Rákóczi opstand lang niet daagde (Rác, *Protestáns* 28). In het midden van de achttiende eeuw werd voorgeschreven dat een derde en later zelfs de helft van de stadssenatoren katholieken moesten zijn. Verder werd van de stad verwacht dat deze aan zijn patronaatsverplichtingen voldeed: de stad moest de restauratie van de katholieke

kerk betalen, alsook de woningen voor de priesters en leraren verzekeren. De stad was hier fel tegen, temeer omdat zelfs nog in 1780 slechts 2,5% van de stadsbevolking katholiek was en 97,5% calvinistisch (Rácz, *Az ország* 131-132).

2. HET BESLUIT VAN DE KAMER VAN DE ZIPS

Bij deze reeks van maatregelen tegen de calvinisten was ook de brief van de Kamer van de Zips in januari 1752 gevoegd. De Kamer van de Zips was een instelling van de Habsburgers gevestigd in Kassa (tegenwoordig Košice in Slowakije) die belast was met het innen van inkomsten uit de mijnen en het beheer van allerlei financiële zaken ten oosten van de provincie Liptó (tegenwoordig Liptov in Slowakije), en in de provincies aan de twee kanten van de rivier Tisza. In deze brief werd aan de stad verboden om dominees van de calvinistische kerk en docenten van het Gereformeerd College te betalen (Balogh, *Debrecen város* 684). Volgens de verordening van de Kamer moesten de dominees van de kerk door de leden van de kerkelijke gemeenten en de salarissen van de docenten uit de fondsen van het College betaald worden. In de brief van de Kamer werd ook de reden hiervan duidelijk uitgelegd: als de stad de katholieke priesters niet betaalt, dan moet men ook de dominees en docenten hun salarissen ontnemen (Rácz, *Az ország* 131-132).

In het College was er vanaf zijn stichtingsjaar 1538 tot 1636 enkel één leerstoel voor een professor, tussen 1636 en 1660 waren er twee (Bölskei 31), daarna tot 1704 drie (Makkai 52) en vanaf 1704, met uitzondering van een periode van 27 jaar (Balogh, *A Debreceni Református* 403), vier leerstoelen voor professoren (Tóth 74). De betaling van de professoren gebeurde als volgt: Voor het salaris van de tweede professor gaf in 1636 de Zevenburgse vorst Georg I Rákóczi een fonds vrij, maar de leerstoel werd al vanaf 1658 door de stad gefinancierd. Voor de derde professor werd 300.000 kilogram steenzout door het fonds van de Zevenburgse vorst Mihály Apafi gedoneerd, en de stad vulde het salaris nog aan met geld, natura (andere goederen) en een woning. Vanuit dit fonds vloeide echter het geld heel onregelmatig binnen, dus de financiering van deze leerstoel werd wederom een taak van de stad. De verordening van de Kamer bracht het College in een moeilijke situatie, want het salaris van de vier professoren, de 9 leraren (praeceptores), de bibliothecaris, en andere medewerkers van de verzorgende instellingen van het College werden door de stad betaald, ze kregen jaarlijks in totaal tweeduizend forint (Tenke 45). Het college had wel een klein kapitaal, maar geen fonds waaruit salarissen en verdere uitgaven betaald

konden worden. De professoren rekenden uit dat als ze de salarissen uit een fonds zouden willen betalen, ze er dan 33.000 forint aan kapitaal voor nodig zouden hebben (Rácz, *Az ország* 132-133).

De stad probeerde op allerlei fora de originele financiële gewoonte te herstellen, zonder succes. De calvinistische kerkgemeente van Debrecen voerde een soort kerkbelasting in, het zogenoemde 'salaris van de dominee'. Vanuit deze belasting kon het salaris van de dominees van de stad betaald worden. Het verkrijgen van geld voor de professorensalarissen was voor het College veel moeilijker. Het collegebestuur kon rekenen op de steun van stadsburgers en andere weldoeners, maar de hulp van particulieren was in dit geval niet voldoende. Men probeerde ook in Zevenburgen geld in te zamelen, omdat het College eerder van de Zevenburgse vorsten geld kreeg, maar de gevolmachtigden kwamen met lege handen terug (133). Uiteindelijk kon het College geld lenen van het calvinistische College van de Zevenburgse stad Enyed (tegenwoordig Aiud in Roemenië) voor het betalen van de salarissen en verder werd er ook een fonds gesticht respectievelijk door de kerkbeheerder Sámuel Szeremley en zijn vrouw, en door dominee István Szödi, om een leerstoel financieel te ondersteunen (685).

Nadat het duidelijk was geworden dat het College met binnenlandse steun alleen niet kon overleven, besloot de kerkenraad van Debrecen op 28 juli 1753 om buitenlandse hulp aan te vragen. Kerken van protestantse landen zoals Engeland, Zwitserland en Nederland werden aangeschreven met de vraag om hulp aan Debrecen te geven. De reden hiervoor was dat door de *peregrinatio academica* (academische reis naar het buitenland) in de vorige eeuwen goede banden werden aangeknoopt met de kerken in deze landen. In de 16de eeuw waren universiteiten in het Duitse taalgebied de belangrijkste opleidingsinstellingen van Hongaren. Wittenberg was de meest bezochte universiteit, maar Hongaren gingen in deze tijd al naar Straatsburg, Bazel en Genève. Iets later waren Heidelberg, Marburg (Lahn) en Frankfurt (Oder) populaire studiebestemmingen, maar met de verspreiding van het puritanisme en Nederlandse pietisme werden steeds vaker ook Nederlandse (Leiden, Utrecht, Groningen, Franeker) en Engelse (Oxford, Cambridge) universiteiten bezocht (Györi 245). Verder steunden ze al eerder de Hongaarse protestantse kerken, en het calvinistische College te Enyed werd ook met Engelse financiële hulp heropgebouwd (Csürös 207).

Interessant is dat het College te Debrecen geen kerken in Duitsland aanschreef, hoewel het aantal *peregrini* aan Duitse universiteiten aanzienlijk was, en het College, net als andere Hongaarse protestantse colleges, Duitse voorbeelden volgde in de organisatie en in de statuten van het College en zijn studenten ook Duitse universiteiten bezochten (Györi 244-245). Op de achtergrond hiervan

speelden buitenlandse redenen en belangen een rol. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog keerden de Habsburgers zich tegen de Pruisen en de Saksen. Na het einde van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) verloor Maria Theresia Silezië aan de Pruisische koning, Frederik de Grote. De spanning tussen de Habsburgers, de Pruisen en hun bondgenoten werd constant groter en dit leidde uiteindelijk tot een nieuw gewapend conflict tussen 1756 en 1763 (Zevenjarige Oorlog). Tussen de twee vijandige staten waren er ook culturele verschillen. Frederik de Grote verbood zijn onderdanen in 1749 en opnieuw in 1751 om buitenlandse universiteiten te bezoeken. Deze zet was vooral gericht tegen Maria Theresia, die als reactie ook haar onderdanen verbood om naar Duitse universiteiten te gaan.

De *peregrinatio academica* van Hongaarse protestanten werd al eerder in 1725 en 1742 aan koninklijke toestemming gebonden. De koninklijke instanties gaven enkel paspoorten uit naar militair bevriende of geallieerde landen (Klein 6, 9). Het grootste deel van het Duitse gebied was vanuit Habsburgs perspectief vijandig gebied, waarmee de Debrecense kerkenraad op die manier landverraad zou plegen als zowel in schoolse alsook in religieuze vragen Duitse hulp zou worden aangevraagd. Er is dan ook geen enkele verwijzing in de bronnen naar het feit dat er in Debrecen ooit serieus over Duitse financiële hulp werd nagedacht (Rác, *Az orszóg* 135). Hoewel in deze tekst verder alleen de Nederlandse hulp wordt voorgesteld, is het belangrijk te vermelden dat naast de Nederlanders ook de Zwitserse geloofsbroeders tussen 1757 en 1781 regelmatig geld (400 Zwitserse gulden per jaar) stuurden naar Debrecen (TtREL¹ II.16.a.1.d; II.11.e.1.d.; II.22.a.13.d). Vanuit Engeland kwam er in de achttiende eeuw viermaal geld aan. In 1763 werd 153 gulden rheinisch (TtREL II.16.a.1.d), op 23 juli 1776 54 pond en 6 shilling, op 5 februari 1780 918 gulden rheinisch en 20 kruiser en de vierde keer op 5 december 1787 1766 gulden rheinisch en 20 kruiser naar Debrecen gestuurd (TtREL II.11.e.2.d., TtREL II. 22.a.1. d).

3. DE NEDERLANDSE HULP IN DE 18^E EEUW

De kwestie van de buitenlandse hulp werd door de stad, de kerk en het Gereformeerd College samen voorbereid, maar de uitvoering werd een taak van het College. De organisatoren gingen er met grote nauwlettendheid en voorzichtigheid mee om. Ze stuurden in 1753 naar Zwitserland, Engeland en de

---

¹ Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (verder TtREL).

Republiek een Latijnse brief met dezelfde inhoud. Hierin werd verteld welke rol het College in de opleiding van Calvinistische kinderen speelde, welke patroons ze hadden en wat het verlies van de tweeduizend forint steun van de stad voor het College betekende. Er werd ook verteld welke andere landen werden aangeschreven met dezelfde brief.

Deze brieven werden naar twee *peregrini*, István Weszprémi en Ferenc Kolmár, gestuurd, en hun opdracht bestond erin de brieven naar hun bestemming te brengen. De studenten die de opdracht kregen om buitenlandse universiteiten te bezoeken, kregen ook een *Instructio* in 30 punten hoe ze in deze zaak moesten handelen. Met het verzamelen van donaties in Zwitserland werd István Weszprémi belast, die:

[N]adat hij zijn opdracht in Zwitserland heeft beëindigd, moet hij zich naar Nederland begeven, daar moet hij samen met meneer Ferentz Kolmár bij de meneer decaan van de Faculteit der Theologie aan de Universiteit van Utrecht ons verzoek indienen. (TtREL II.1c.1.d) (vertaald door Réka Bozzay)

De *Instructio* bevatte ook informatie over hoe het geld verzameld moest worden:

[D]e aalmoes, die uit de genade van God zal bijeengebracht worden, moet op een plek verzameld worden, niet in Engeland [...], maar in Nederland of in Zwitserland. Er moet van de aalmoes overal gewaarmerkte attestatie genomen worden. Het moet hun worden aangeboden dat wij elk jaar met het geld zullen afrekenen en hun zeggen wie en waarom de steun heeft ontvangen. (TtREL II.1c.1.d) (vertaald door Réka Bozzay, Gábor Pusztai)

Op 2 oktober 1753 schreven professoren en bestuurders van het College, dominees en stadsleiders van Debrecen, een brief aan de theologische faculteit van de Universiteit Utrecht. Hier werd de faculteit verzocht om zorg te dragen voor de verzamelde som. Vanuit de jaarlijkse rente konden salarissen en ten minste gedeeltelijk een deel van andere kosten gedekt worden (Segesváry, *Magyar református* 74).

Meer dan twee jaar waren voorbijgegaan toen Ferenc Kolmár op 21 februari 1756 een brief stuurde naar Sámuel Szilágyi, professor van theologie in Debrecen, over zijn gezette stappen en de bereikte resultaten. Hij schreef dat hij enkele dagen eerder het verzoek van het College had ingediend bij de faculteit der theologie met de vraag of de faculteit zou nadenken op welke manier ze zouden kunnen helpen. De faculteit en de decaan, professor Willem van Irhoven, hadden beloofd om de zaak zo snel mogelijk vooruit te laten gaan (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). Van Irhoven kon het klaarspelen dat Hongaarse studenten op het voorstel van de Utrechtse faculteit uit de kassa van de classis van Nederland

jaarlijks een bepaalde som konden krijgen. In juni 1756 stuurde Kolmár opnieuw een brief, waarin Van Irhoven beloofde de zaak van Debrecen met al zijn kracht te proberen bevorderen (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). In augustus stuurden de Hongaarse studenten opnieuw een brief naar de faculteit, waarin zij meer over de moeilijke situatie van de stad en het College vertelden: de stadsdrukkerij was verloren gegaan, de stadsprivileges werden ontnomen, reizen van studenten binnen het land om geld voor het College te verzamelen werden verboden, de ambtseid moesten ook de niet-katholieken op de katholieke manier afleggen, etc. De theologische faculteit in Utrecht heeft uiteindelijk de eerste stap tijdens de vergadering van 7 september 1756 gezet, en verzamelde 110 gulden (Segesváry, “Adalékok” 12-13). Er kwam een brief van Van Irhoven naar Debrecen zonder datering waarin hij vertelde dat de faculteit de zaak voor de provinciale synode van Utrecht had gebracht, en daar was besloten om honderdtien gulden te geven aan Debrecen (12-13).

Debrecen ontving verheugd het geld. Het ontwerp van de antwoordbrief is bekend, waarin voor het aangeboden geld werd bedankt en de personen die eerst werden genoemd waren diegene die met het afwickelen van de financiële zaken werden belast. Al in de gegeven instructie aan István Weszprémi en Ferenc Kolmár werd vermeld dat het geld naar iemand in Wenen moest gestuurd worden, maar deze persoon mocht verder niets van de zaak weten, of als hij de zaak toch te weten kwam, moest hij die geheimhouden (TtREL II.1.c.1.d). In een ontwerpbrief zonder datum werd de naam van een Lutherse koopman, Johannes Lutz, vermeld, naar wie de Nederlanders het geld moesten sturen en Lutz moest het geld naar Sámuel Szeremley doorsturen, die in het College voor de financiële zaken verantwoordelijk was. In Nederland moest één persoon voor het verzamelen van het geld zorgen. De student Kolmár schreef hierover dat hiermee iemand die nu vanuit Hongarije naar Nederland kwam, moest belast worden. Hijzelf vreesde niet langer in Nederland te kunnen verblijven, anders had hij graag voor het geld gezorgd (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

In de ontwerpbrief werd eerst door de Debrecense professoren voorgesteld om iemand in Nederland te belasten met het verzamelen van het geld. Deze vraag kon (blijkbaar) niet snel opgelost worden, omdat dezelfde vraag in hun brief van 15 maart 1758 werd herhaald. Ze vroegen erin opnieuw aan de Nederlanders iemand van hen te kiezen. Er werd naar iemand gezocht die Nederlands sprak en wist hoe hij de zaak moest aanpakken. De Hongaarse studenten waren er niet geschikt voor omdat de Debrecense professoren niet wisten hoelang ze in Nederland konden blijven (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

Op de kwitanties is de naam van een Amsterdamse ouderling, Jan Tayspil, te lezen van wie de Hongaren de financiële steun toegestuurd kregen, het is dus aannemelijk dat hij door de Utrechtse professoren werd verzocht voor de samenwerking. Er zijn drie brieven bewaard gebleven waarin de professoren van het College Tayspil bedankten voor zijn inspanningen, alsook waarin ze hem en de Nederlandse gemeenten om hulp vroegen. De professoren vroegen Tayspil in de eerste brief van 19 januari 1765 om deze brief naar alle weldoeners te sturen op wiens hulp ze konden hopen (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). In de tweede brief van 28 januari 1766 schreven de professoren over de moeilijke situatie van het College en vroegen weer om hulp bij de dominees en de kerkenraad van Amsterdam (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). In een brief van 24 januari 1767 bedankten de professoren voor de Nederlandse hulp (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). Er is ook een vierde brief bekend uit 1770, waarvan de geadresseerde onbekend is, maar uit de tekst kan men veronderstellen dat het hier om Tayspil gaat. Hier werd ook weer voor de financiële steun bedankt (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

In Amsterdam zorgden eerst de kooplui Raymond en Theodor Smeth voor de geldtransfers, tussen 1758 en 1790 waren dit Frederik Hendrik Wetsteen en zijn zonen, die het geld naar Johannes Lutz stuurden in Wenen, die later op zijn beurt het geld naar Debrecen stuurde. Na de dood van de oudste broer Wetsteen, die ook de baas was van hun zaak, werd de geldtransfer in de laatste twee jaren door een andere Amsterdamse koopman, Abraham Clemens, en zijn zonen afgewikkeld (TtREL II.11.e.7.d). In Debrecen werd het geld niet rechtstreeks naar het Gereformeerd College gestuurd, maar naar Sámuel Szeremley (TtREL II.16.a.1.d), die curator van het College, invloedrijke koopman en hoofdrechtter van de stad Debrecen was. Na zijn dood in 1771 werd het geld tot 1774 gestuurd naar zijn zoon, György Szeremley (TtREL II.11.e.1.d), later naar Sámuel Spáh (TtREL II.11.e.1.d., 2.d., 3.d., 4.d), een andere Debrecense koopman, en vanaf 1791 naar de weduwe van Spáh (TtREL II.11.e.4.d).

Van het geld moest het College een ontvangstbewijs in het Nederlands terugsturen. Dergelijke bewijzen die bij de brief van 15 maart 1758 zijn bijgesloten, zijn bij de documenten van de geschiedenis van de financiële hulp terug te vinden. Een ontvangstbewijs verklaarde altijd de aankomst van het geld van het voorafgaande jaar. De tekst van het ontvangstbewijs gaat als volgt:

Ontfangen van D. Heer Jan Tayspil Ouderling te Amsterdam en op ordre van D. Heeren Raymond en Theodor de Smeth coopliden a' Amsterdam een somma van vyf-fhonderd seeven en sestig guldens en tien stuyvers synde liefde gaven der Onder-staande Edele Christelyke Synodes en Diaconie voor en ten behoeven der noodly-denden hooge Scole van Debresin in Hungaryen, te weten van het Synode a' Utrecht Anno 1756 fl. 110,

Ditto Anno 1757 fl. 140, 't Edele Synode a' Noordholland Anno 1757 fl. 160, de Diaconie van Amsterdam Anno 1757 fl. 157,, 10 't welk wy ondergeschrevene Professores ook beloven naatekomen, hiervan hebben wy twee eensluydende quittanties geteckend in Debresin ten 14. Mart 1758. Samuel Szilágyi, Stephanus P. Szathmári, Stephanus Hatvani, Joannes Varjas (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Op de latere kwitanties veranderden de namen, elke Nederlandse weldoener moest een gedetailleerd bewijs van het ontvangen geld krijgen. Als ze geen bewijs ontvingen, kreeg het College minder geld, zoals Tayspil hiernaar verwees in zijn brief van 21 december 1764 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

Ook Sámuel Szeremley, de financiële beheerder van het College, waarschuwde de professoren in een brief aan het College van 14 januari 1760 om een ontvangstbewijs in het Nederlands of in het Latijn te schrijven zodat hij het kon versturen en het geld vanuit Wenen naar Debrecen kon laten sturen (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

Johannes Lutz maakte het geld vanuit Amsterdam naar Debrecen over en correspondeerde heel vaak met Szeremley en later met Spáh. Uit deze brieven en de verantwoordingen is het bekend, dat de koopman zijn administratiekosten aftrok van de geldsom, maar op de ontvangstbewijzen die naar Nederland werden gestuurd, moest de originele som vermeld staan, hetgeen hij in een brief aan Szeremley van 22 april 1763 over het uit Zwitserland ontvangen geld vermeldde (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). Het interessante is dat Lutz zich niet alleen met het geld, dat naar Debrecen werd gestuurd bezighield, maar hij zorgde er ook voor dat Hongaarse studenten in Utrecht vanuit Hongarije geld ontvingen (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

De professoren van het College probeerden niet alleen met de theologische faculteit in Utrecht, maar ook met de Nederlandse koopman Wetsteen (en zijn zonen) een goed contact te onderhouden, en bedankten voor hun hulp in een brief van 20 januari 1761 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157).

De Nederlanders werden ook met de opdracht belast om de om hulp vragende brieven van het College ook naar Engeland te sturen en vroegen de professoren in Utrecht om pastor Maiendie te Londen te contacteren (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). Deze vraag werd ook herhaald en gestuurd naar Wetsteen op 20 januari 1761. Er werd in geschreven dat het College zich al vijf jaar eerder wendde tot de Engelse kerk, er werd vier jaar eerder wat geld verzameld, maar daar zag het College niets van. Daarom vroeg het College aan Wetsteen om een bijgevoegde brief naar Londen te sturen (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157). Dankzij de Nederlandse bemiddeling werd vanaf 1761 regelmatig tussen Debrecen en de Engelse kerkbestuurders gecorrespondeerd en de rente van het in Engeland verzamelde geld werd naar Debrecen gestuurd (Balogh, *Az angol 577*).

In de bijlage zijn de jaarlijkse rekeningen vermeld. We kunnen zien dat tussen 1756 en 1792 een bepaalde som naar Debrecen werd gestuurd dat van jaar tot jaar afwisselde. Het bedrag hing ook van het aantal weldoeners af. In het eerste jaar stuurde alleen de synode van Utrecht geld, waarschijnlijk omdat professor Irhoven daar mensen kon overtuigen van de financiële hulp aan Debrecen. In de volgende jaren sloten zich ook nieuwe benefactoren aan. Naast Utrecht vinden we in de volgende jaren ook de synode van Noord-Holland en verschillende Amsterdamse kerkelijke instellingen zoals de consistorie, diaconie en classis onder de weldoeners. De eerdergenoemde synodes en de Amsterdamse kerkelijke instellingen stuurden van jaar tot jaar de grootste sommen naar Debrecen (tussen de 20 en 181 gulden). Verder vinden we nog de synodes van Groningen, Friesland en Overijssel onder de benefactoren die Debrecen meestal wat kleinere sommen (tussen 2 en 15 gulden) ter beschikking stelden. Het zou uiteraard interessant zijn vanuit de Nederlandse kant het verloop van de geldverzameling te bestuderen, maar tot nu toe had ik er geen gelegenheid voor, dus de reden van de synodes en kerkelijke instellingen om geld naar Hongarije te sturen is nog onbekend. Laat staan dat het ging om christelijke naastenliefde, barmhartigheid en versterking van de positie van de Calvinistische kerk in Centraal-Oost-Europa.

SLOT

In de geschiedenis van het Calvinistische College te Debrecen speelde de buitenlandse financiële hulp in de 18de eeuw een bijzondere rol. Na het besluit van de Kamer van de Zips in 1752 had het onderwijs in Debrecen zonder de royale steun van Zwitserse, Engelse en Nederlandse weldoeners niet voortgezet kunnen worden. In de financieel moeilijke situatie kon het College terecht bij protestantse geloofsbroeders dankzij de eeuwenlange buitenlandse contacten door de peregrinatio academica.

Met hulp van studenten van het College, die in Zwitserland en Nederland studeerden, werd contact opgenomen met de Zwitserse, Nederlandse en Engelse protestanten. In dit artikel werd uitgebreid de Nederlandse financiële hulp behandeld. Dankzij de bemiddeling van professor Willem van Irhoven kreeg Debrecen jaarlijks een bepaalde som die door Nederlandse en Weense kooplui naar de financiële beheerders van het Gereformeerd College te Debrecen werd gestuurd.

De ontvangstbewijzen laten ons zien van wie en hoeveel geld per jaar werd ontvangen. De eerste hulp werd al in 1756 gestuurd, maar deze som werd in de Hongaarse rekenschappen/boekhouding pas in 1758 vermeld samen met het geld

van 1757. Het boek over fondsen van het College beweert dat de laatste hulp op 5 januari 1793 aankwam, maar het laatste ontvangstbewijs werd in 1792 afgegeven (TtREL II.11.e.8.d). Waarom de geldtransfers uit Nederland werden stopgezet, blijkt niet uit de in Hongarije bewaarde documenten. In de bijlage zijn de jaarlijkse sommen die vanuit Nederland naar Hongarije werden gestuurd, vermeld. Onder de royaalste weldoeners vinden we de synode van Utrecht, de Amsterdamse diaconie, de Amsterdamse kerkenraad en de provinciale Synode van Noord-Holland. De Synodes van Groningen, Friesland en Overijssel stuurden ook af en toe een kleinere som naar Debrecen.

Het salaris van een professor was 400, en vanaf 1789 500 Hongaarse forint per jaar (TtREL I.1.aa. 2k) en de som die uit Nederland kwam kon alleen maar een deel van het salaris dekken. Toch was deze steun belangrijk omdat het de Nederlandse Calvinistische gemeenschap attent maakte op de moeilijke situatie van de geloofsbroeders in Hongarije, en ze aanzette tot financiële hulp aan het Gereformeerd College in Debrecen.

BIBLIOGRAFIE

- Balogh, Ferenc. “Debrecen város segélye a kollégiumnak és a Mária Terézia kormánya által betiltása [De hulp van de stad Debrecen aan het College en diens verbod door de regering van Maria Theresia].” *Debreceni Protestáns Lap*, 1903, p. 684.
- Balogh, Ferenc. *A Debreceni Református Kollégium története adattári rendszерben [De geschiedenis van het Gereformeerd College in een database]*. Hoffmann és Kronovitz Könyvnyomdája, 1904.
- Balogh, Ferenc. “Az angol alapítvány története [De geschiedenis van het Engelse fonds].” *Debreceni Protestáns Lap*, 1899, p. 577.
- Bölscei, Gusztáv. “A kezdetektől a váradi iskola beolvadásáig (1660) [Vanaf het begin tot het inlijven van de school van Várad (1660)].” *A Debreceni Református Kollégium története [Geschiedenis van het Gereformeerd College te Debrecen]*, onder redactie van József Barcza, A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1988, pp. 9-42.
- Csűrös, István. “A Bethlen kollégium jóltevői [De weldoeners van het Bethlen College].” *Nagyenyedi Album*, onder redactie van Lukinich Imre, Nagyenyedi Bethlen Coll. Diák., 1926, p. 207.
- Fata, Márta. *Ungarn, das Reich der Stephanskronen, im Zeitalter der Reformation und Konfessionalisierung. Multiethnizität, Land und Konfession 1500 bis 1700*. Aschendorff Verlag, 2000.
- Győri, János. “Zur Bedeutung des Reformierten Kollegiums Debrecen für Kultur und Politik Ungarns vom 16. bis zum 19. Jahrhundert.” *Calvin und Reformiertentum in Ungarn und Siebenbürgen. Helvetisches Bekenntnis, Ethnie und Politik vom 16. Jahrhundert bis 1918*, onder redactie van Márta Fata, Anton Schindling, Aschendorff Verlag, 2010.
- Klein, Gáspár. “Az állami protestáns egyetem eszméje a Habsburgok alatt a XVIII. és XIX. Században [Het idee van een protestantse universiteit onder de Habsburgers in de 18de een 19de eeuw].” *Theológiai Szemle*, vol. 6, nr. 1-6, 1930, pp. 443-501.

- Makkai, László. "Debrecen iskolájából az ország iskolája [Van de school van Debrecen naar de school van het land]." *A Debreceni Református Kollégium története* [Geschiedenis van het Gereformeerd College te Debrecen], onder redactie van József Barcza, A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1988, pp. 43-65.
- Rácz, István. *Az ország iskolája. A Debreceni Református Kollégium gazdasági erőforrásai* [De school van het land. De economische resources van het Gereformeerd College te Debrecen]. Debreceni Református Kollégium Nyomdája, 1995.
- Rácz, István. *Protestáns patronátus* [Protestants patronaat]. Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997.
- Regestrum Varadiense. Az időrendbe szedett váradi tüzesvaspróbalajstrom az 1550-diki kiadás hű másával együtt* [Samen met de exacte kopie van de chronologische lijst van ijzerproeven uit 1550], onder redactie van János Karácsonyi en Samu Borovszky, Váradi Káptalan, 1903, nr. 385.
- Segesváry, Lajos. "Adalékok a holland-magyar egyházi kapcsolatok történetéhez az utrechti akadémián keresztül [Bijdragen tot de geschiedenis van de Hongaars-Nederlandse kerkelijke betrekkingen op grond van de akademie te Utrecht]." *Theologiai Szemle*, vol. 14, nr. 1-2, 1937, pp. 12-13.
- Segesváry, Lajos. *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen: 1636–1836* [Hongaarse gereformeerde jongeren aan de Utrechtse universiteit: 1636-1836]. Városi Nyomda, 1935.
- Tóth, Béla. "A kollégium története a XVIII. században [De geschiedenis van het college in de 18de eeuw]." *A Debreceni Református Kollégium története* [Geschiedenis van het Gereformeerd College te Debrecen], onder redactie van József Barcza, A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1988, pp. 66-150.
- Tenke, Sándor. *A Debreceni Kollégium gazdálkodása Szeremley Sámuel preceptor idején 1742–1771* [De economie van het Gereformeerd College te Debrecen ten tijde van preceptor Sámuel Szeremley]. 1978. Debreceni Egyetem, doctoraalscriptie. Ltsz. A 6809.

ARCHIEFBRONNEN

- Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (TtREL). Archief van de Kerkprovincie Tiszántúl.
- I.1. aa. 2k. Egyházkerületi jegyzőkönyvek segédletei [Index voor de protocollen van de Kerkdistrict].
- II. 1. c. Kollégiumi igazgatói iratok [Documenten van de directeur van het College], 1. doos 1750–1774.
- II. 11. e. Perceptor Cassa számadási naplói [Dagboeken van de afrekeningen van de Cassa Perceptorialis], 1. doos 1771–1778; 2. doos 1778–1784; 3. doos 1784–1788; 4. doos 1788–1792.
- II. 11. e. Perceptor Cassa számadási okmányai [Documenten van de afrekeningen van de Cassa Perceptorialis], 7. doos 1785–1790; 8. doos 1790–1793.
- TtREL II. 16. a. Kurátorok iratai [Documenten van Curatoren], 1. doos Szeremlei Sámuel számadási iratok és okmányok [Afrekeningen en documenten van Sámuele Szeremlei].
- II. 22. a. Alapítványi iratok [Documenten van fondsen], 1. doos Angol alap [Engelse fonds]; 10. doos. nr. 157. A holland református egyház segélye [De hulp van de Nederlandse gereformeerde kerk]; 13. doos Svájci segély [Zwitserse hulp].

NEDERLANDSE FINANCIËLE HULP
AAN HET GEREFORMEERD COLLEGE IN DEBRECEN
IN DE 18^E EEUW

Abstract

Debrecen staat bekend als het centrum van het Hongaarse Calvinisme. Na de verspreiding van de Reformatie onderhield het Gereformeerd College van de stad goede contacten met protestantse geloofsbroeders. Ook in tijd van nood kon men op hen rekenen. Nadat in 1752 de uitbetaling van salarissen van professoren door de Habsburgers was verboden, vroegen de Debrecense professoren om hulp bij de Nederlandse, Zwitserse en Engelse protestanten met wie ze door de *peregrinatio academica* van Debrecense studenten eeuwenoude contacten onderhielden. In deze bijdrage behandel ik de geschiedenis van de Nederlandse financiële hulp. Tussen 1756 en 1792 kreeg het College van Nederlandse synoden, de Amsterdamse kerkenraad en diaconie jaarlijks een bepaald bedrag meestal rond 300 gulden om het salaris van een professor mee te kunnen financieren. Hoewel dit geld niet voldoende was om het jaarsalaris van een hoogleraar te kunnen betalen, had het geld ook een symbolische en kerkpolitieke rol: De Nederlandse geloofsbroeders werden attent gemaakt op de moeilijke situatie van de Hongaarse protestanten.

Trefwoorden: Nederlandse financiële hulp; Debrecen; Gereformeerd College; Utrecht; Nederlandse Calvinistische Kerk

NIDERLANDZKA POMOC FINANSOWA
DLA KOLEGIUM REFORMOWANEGO W DEBRECZYNI
W XVIII WIEKU

Streszczenie

Debreczyn jest znany jako centrum węgierskiego kalwinizmu. Po rozprzestrzenieniu się reformacji Kolegium Reformowane utrzymywało dobre kontakty ze swoimi protestanckimi braćmi w wierze i mogli na nich liczyć w potrzebie. Po tym, gdy w 1752 r. Habsburgowie zakazali wypłacania pensji profesorskich, profesorowie z Debreczyna zwrócili się o pomoc do holenderskich, szwajcarskich i angielskich protestantów, z którymi utrzymywali wielowiekowe kontakty poprzez *peregrinatio academica*. W tym artykule zajmuję się wsparciem finansowym płynącym z Niderlandów. W latach 1756-1792 kolegium otrzymywało rocznie około 300 guldenów od holenderskich synodów, rady kościelnej i parafii w Amsterdamie, a pensje profesorów mogły być przynajmniej częściowo finansowane z tej kwoty. Pieniądze te pełniły rolę symboliczną i polityczną: zwróciły uwagę holenderskich braci w wierze na trudną sytuację węgierskich protestantów.

Słowa kluczowe: niderlandzka pomoc finansowa; Debreczyn; Kolegium Reformowane; Utrecht; Holenderski Kościół Reformowany

DUTCH FINANCIAL HELP
FOR THE REFORMED COLLEGE IN DEBRECEN
IN THE 18TH CENTURY

Summary

Debrecen is famous for being the centre of Hungarian Calvinism. After the spread of the Reformation, the Reformed College maintained good contact with its Protestant brothers-in-faith.

They could count on them in times of need. After the payment of the professors' salary was prohibited by the Habsburgs in 1752, the professors of Debrecen requested help from those Dutch, Swiss and English Protestants with whom they had maintained centuries-long connections through the *peregrinatio academica*. In this paper, I deal with the financial support from the Netherlands. Between 1756 and 1792, the College received around 300 gulden from Dutch synods and the church council and parish of Amsterdam on a yearly basis, and the salary of the professors could be financed, at least partially, from this amount of money. This money had both a symbolic and political role: the Dutch brothers'-in-faith attention was also drawn to the difficult situation of the Hungarian Protestants.

Keywords: Dutch financial help; Debrecen; Reformed College; Utrecht; Dutch Calvinist Church

BIJLAGE

1756 (het ontvangstbewijs dateert van 14 maart 1758) (TtREL II.16.a.1.d)

Synode van Utrecht 110 gulden

1757 (het ontvangstbewijs dateert van 14 maart 1758) (TtREL II.16.a.1.d)

Synode van Utrecht 140 gulden

Provinciale Synode te Noord-Holland 160 gulden

Diaconie van Amsterdam 157 gulden 10 stuivers

29 maart 1758 (TtREL II.16.a.1.d)

Bepaalde Classes 567 gulden 10 stuivers

27 januari 1759 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Synoden en Diaconieën van de Nederlandse
Gereformeerde Kerk 465 gulden 4 stuivers

14 januari 1760 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Consistorie van de Provinciale Synode 479 gulden 14 stuivers

20 januari 1761 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Consistorie te Amsterdam 100 gulden

Diaconie te Amsterdam 105 gulden

Classis te Amsterdam 85 gulden 14 stuivers

Provinciale Synode te Noord-Holland 48 gulden 14 stuivers

Synode van Utrecht 70 gulden

Synode te Groningen 10 gulden

Synode te Friesland 5 gulden

23 januari 1762 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Synode te Groningen 10 gulden

Provinciale Synode te Noord-Holland 181 gulden 6 stuivers

Diaconie te Amsterdam 105 gulden

Synode te Friesland 5 gulden

Synode van Utrecht 55 gulden

4 januari 1763 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Consistorie 100 gulden

Diaconie 105 gulden

Provinciale Synode te Noord-Holland	88 gulden 19 stuivers
Utrechtse Synode	50 gulden
Synode te Groningen	10 gulden
Synode te Friesland	5 gulden
1 februari 1764 (TtREL II.16.a.1.d)	
Synode der Nederlandse Kerken	345 gulden rheinisch = 414 Hongaarse forint
14 januari 1765 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)	
Synode te Overijssel	19 gulden 10 stuivers
Synode te Groningen	6 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	59 gulden
Synode te Utrecht	55 gulden
Synode te Friesland	5 gulden
Hollandse en Nederduitse Gereformeerde Diaconie	105 gulden
Consistorie	100 gulden
28 januari 1766 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)	
Synode te Utrecht	41 gulden
Synode te Friesland	5 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	69 gulden 10 stuivers
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Synode te Overijssel	20 gulden 10 stuivers
Kerkenraad te Amsterdam	100 gulden
Synode Stad en Lande [Groningen en de Ommelanden]	10 gulden
22 december 1767 (TtREL II. 22.a.10.d. Nr.157)	
Synode te Friesland	5 gulden
Synode te Overijssel	15 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	69 gulden 10 stuivers
Kerkenraad te Amsterdam	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Synode te Utrecht	41 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden
1768 (TtREL II.16.a.1.d)	
Bepaalde Nederlandse classes	247 gulden rheinisch = 328 Hongaarse forint 80 denarii
24 januari 1769 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)	
Nederlandse Gereformeerde Kerk	325 gulden 10 stuivers
17 februari 1770 (TtREL II.22.a.10.d. Nr.157)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	68 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden
Synode te Friesland	5 gulden
Synode te Overijssel	8 gulden 10 stuivers
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Kerkenraad te Amsterdam	100 gulden
Synode te Utrecht	29 gulden

9 januari 1771? (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Amsterdamse Consistorie	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Amsterdamse Classis	85 gulden 4 stuivers
Provinciale Synode te Noord-Holland	48 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	70 gulden
Synode te Groningen	10 gulden
Synode te Friesland	5 gulden

11 januari 1771 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Synode te Friesland	5 gulden
Synode te Overijssel	7 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	69 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	30 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden

24 december 1771 (TtREL II.22.a.10.d. Nr.157)

Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Diaconie	105 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	61 gulden 5 stuivers
Synode te Utrecht	30 gulden
Synode te Overijssel	6 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden

18 januari 1773 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)

Synode te Utrecht	26 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	63 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Synode te Overijssel	6 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden

1774 (TtREL II.11.e.5.d)

Synode te Overijssel	6 gulden
Synode Stad en Lande	30 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Provinciale Synode te Noord-Holland	46 gulden 15 stuivers
Synode te Utrecht	23 gulden

30 januari 1775 (TtREL II.11.e.1.d)

Ab Ecclesiis ex Belgio	240 gulden rheinisch = 288 Hongaarse forint
------------------------	---

16 januari 1776 (TtREL II.11.e.5.d)

Provinciale Synode te Noord-Holland	57 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	23 gulden
Synode Stad en Lande	8 gulden
Synode te Overijssel	7 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden

1777 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	53 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Synode te Utrecht	19 gulden
Synode te Overijssel	6 gulden
	224 gulden rheinisch = 268 Hongaarse forint 80 denarii
31 januari 1778 (TtREL II.11.e.1.d)	
Evangelicae Ecclesiae Belgicarum Synodi	
1779 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	60 gulden
Synode te Utrecht	14 gulden
Synode te Overijssel	6 gulden
Synode Stad en Lande	12 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
11 januari 1780 (TtREL II.11.e.2.d)	
Ecclesia Belgii Foederati	
	236 gulden rheinisch = 283 Hongaarse forint 20 denarii
3 februari 1781 (TtREL II.11.e.6.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	58 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	20 gulden
Synode te Overijssel	3 gulden
Synode Stad en Lande	12 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
1782 (TtREL II.22.a.10.d.Nr.157)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	52 gulden 18 stuivers
Synode te Utrecht	20 gulden
Synode te Overijssel	2 gulden
Synode Stad en Lande	12 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
28 januari 1783 (TtREL II.11.e.6.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	51 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	21 gulden
Synode te Overijssel	2 gulden
Synode Stad en Lande	8 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
27 januari 1784 (TtREL II.11.e.6.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	53 gulden 5 stuivers
Synode te Utrecht	23 gulden
Synode te Overijssel	4 gulden

Synode Stad en Lande	8 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
18 februari 1785 (TtREL II.11.e.6.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	51 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	21 gulden
Synode te Overijssel	4 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden 10 stuivers
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
11 februari 1786 (TtREL II.11.e.7.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	54 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	20 gulden
Synode te Overijssel	4 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden 10 stuivers
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
8 maart 1787 (TtREL II.11.e.3.d)	
Classes et Synodi Ecclesiarum Reformatarum Belgii Foederati	238 gulden rheinisch 35 kruiser
19 maart 1788 (TtREL II.11.e.7.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	42 gulden
Synode te Utrecht	15 gulden 15 stuivers
Synode te Overijssel	3 gulden 10 stuivers
Synode Stad en Lande	10 gulden 10 stuivers
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
5 februari 1789 (TtREL II.11.e.7.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	51 gulden
Synode te Utrecht	16 gulden
Synode te Overijssel	3 gulden 10 stuivers
Synode Stad en Lande	10 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
15 februari 1790 (TtREL II.11.e.7.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	44 gulden
Synode te Utrecht	17 gulden
Synode te Overijssel	5 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
8 februari 1791 (TtREL II.11.e.8.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	54 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	17 gulden

Synode te Overijssel	5 gulden
Synode Stad en Lande	10 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden
4 februari 1792 (TtREL II.11.e.8.d)	
Provinciale Synode te Noord-Holland	51 gulden 10 stuivers
Synode te Utrecht	17 gulden
Synode te Overijssel	3 gulden 10 stuivers
Synode Stad en Lande	5 gulden
Amsterdamse Kerkenraad	100 gulden
Amsterdamse Diaconie	105 gulden